
MTA Law Working Papers

2018/16.

**A kommunikációs alapjogok
általános értelmezése és
alkalmazása a rendes bírósági és az
alkotmánybírósági gyakorlatban –
a bírói kezdeményezések és az
alkotmányjogi panaszos ügyek
tapasztalatai**

Szilágyi Emese

Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences

Budapest

ISSN 2064-4515

<http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

A kommunikációs alapjogok általános értelmezése és alkalmazása a rendes bírósági és az alkotmánybírósági gyakorlatban – a bírói kezdeményezések és az alkotmányjogi panaszos ügyek tapasztalatai

A kommunikációs jogok, ahogyan azt a talán legismertebb magyar alkotmánybírósági határozat¹ kifejti, a véleménynyilvánítás szabadságával szoros összefüggésbe hozható alapjogok. Ide sorolható a szólás- és a sajtószabadság, valamint az informáltsághoz való jog. Kommunikációs jognak tekintjük a csoportos véleménynyilvánítás formáit, így a gyülekezést, az egyesülést, a pártok és szakszervezetek alapításának és működtetésének jogát. Tágabb értelemben a kommunikációs jogcsaládhoz sorolható az információk megszerzésének szabadsága, mint a véleményalkotás előfeltételének garanciája, valamint a vallásszabadság bizonyos aspektusai is.² Végül, a kommunikációs jogcsalád részét képezi a művészeti alkotás és a művészet terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás és a tudományos ismeretek alkotásának szabadsága is. Törvényszerű, hogy amennyiben a jogok ilyen gazdag csoportjáról beszélünk, az általuk közvetett értékrend – s végső soron a kommunikációs jogok dogmatikája³ –nagy súllyal⁴ köszönjön vissza a rendes bíróságok gyakorlatában is.

Az írás tehát abból a hipotézisből indul ki, amely szerint a véleménynyilvánítási szabadság alkotmánybírósági értelmezése jelentős orientáló szereppel bír a rendes bírósági gyakorlatban. Az írás elsődleges fókuszát az új Alkotmánybírósági törvény⁵ (a továbbiakban: Abtv.) 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasz jelenti, azonban a kutatás módszertanából adódóan nem kizárólagosan panaszeljárásban született alkotmánybírósági határozatokat dolgoz fel.

A dolgozat a következő fő kérdésekre keresi a választ:

- (a) Melyek a rendes bírói gyakorlatban leggyakrabban hivatkozott alkotmánybírósági döntések a kommunikációs jogokkal összefüggésben?
- (b) A már bevettnek tekinthető döntések mellett van-e esélye az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) újabb elvi döntéseinek meggyökeresednie a bírósági joggyakorlatban, azaz a rendes bíróságok lekövetik-e az AB irányváltásait?
- (c) Hogyan befolyásolja a 2012. január 1-től a jogrendszer részévé vált Abtv. 27. § szerinti (valódi) alkotmányjogi panasz intézménye a rendes bírósági gyakorlatot?
- (d) Ezek a hivatkozások valósak-e, azaz érdemben is hozzájárulnak a rendes bíróság előtt folyamatban lévő ügy eldöntéséhez; vagy csupán „szépségtapasznak” tekinthetők, így fő funkciójuk legfeljebb a döntés autoritásának erősítése?
- (e) Mennyire nyitottak a bíróságok az Alkotmánybíróság döntései felé, és érdemi hatással lehetnek-e attitűdjükre az Abtv. 27. § szerinti panaszeljárás keretében született határozatok?

¹ 30/1992 (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167.

² 4/1993 (II. 12.) AB határozat, ABH 1993, 48, 50.

³ GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: *Alkotmányos polgári jog? - Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban* (Budapest: Dialog – Campus 2011).

⁴ Erről lásd ZÖDI Zsolt jelen kutatás keretében készült *Alaptörvényre és alkotmánybírósági határozatokra történő hivatkozások a magyar rendesbírósági ítéletekben* c. írását.

⁵ 2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról.

Ezek tehát a dolgozat főbb kutatási kérdései, amelyek már önmagukban is feszegetik a terjedelmi lehetőségeket. Természetesen egy ilyen típusú kutatás újabb és újabb kérdéseket indukál, így felmerülhet, hogy milyen különbség figyelhető meg a bírósági rendszer egyes szintjei között az alkotmánybírósági határozatok felhasználásának tekintetében; mind a hivatkozások mennyiségét, mind azok érdemi voltát illetően? Találhatunk-e olyan kiugró különbségeket a bírósági szervezeten belül, amely egyes bíróságok, bírói tanácsok tevékenységéhez köthető? Jelen írásban ezekre a további felvetésekre csupán utalni lehetséges, végleges válaszokat pedig már csak a kutatás során felhasznált adatok hiányosságai okán sem adhatók.

A kutatás során felhasznált adatbázis alapját ugyanis azok a bírósági döntések képezik, amelyek megfelelnek a Bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló törvény⁶ (továbbiakban: Bszi.) 163.§ (1) bekezdésében⁷ foglaltaknak. Innen kerültek kiválogatásra azok a 2010. és 2016. között közzétett döntések, amelyek tartalmaztak hivatkozást az Alkotmánybíróság valamely határozatára. A jelen írásban megfogalmazott következtetések ezen az adatbázison alapulnak, amely azonban kétségtelenül hatással van a következtetések érvényességére. Ez a minta ugyanis egy torzított képet mutat: a hozzávetőlegesen piramisként felfogható rendes bírói gyakorlatról, kihasított egyenes „hasáb”-ként képzelhető el, így a mintában a felsőbbbíróságok gyakorlata felülreprezentált, míg az alsóbb szintű bírói fórumok, így a törvényszékek és járásbíróságok esetjoga csak töredékesen jelenik meg. Ennek az aránytalanságnak a következményei az alábbiakban részletesebben is láthatóvá válnak. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ezeket a rész-kérdéseket érdemes lehet egy későbbi, átfogóbb vizsgálat keretében, reprezentatív minta alapulvételével áttekinteni.

1. Az Alkotmánybíróság döntéseinek megjelenése a rendesbírói gyakorlatban

A vizsgált időszakban a kommunikációs jogcsaláddal összefüggésben a rendesbírói gyakorlat túlnyomó mértékben öt alkotmánybírósági határozat elvi megállapításait hivatkozta,⁸ ezek a következők: a már említett 30/1992 (V. 26.) AB határozat, közismert nevén a vélemény szabadságra vonatkozó alaphatározat; a 36/1994 (VI. 24.) AB határozat a közszereplők bírálhatóságára vonatkozó elvi tételekről; a szintén a közszereplők személyiségi jogait érintő 7/2014 (III. 7.) AB határozat; valamint a becsületsértési ügyben meghozott 13/2014 (IV. 18.) AB határozat; és a rendőrök képmásvédelme ügyében született 28/2014 (IX. 29.) AB határozat. Utóbbi két döntést az Abtv. 27.§-a szerinti panasz eljárásban hozta a testület. Tekintettel jelen írás terjedelmi korlátaira, valamint arra a fejleményre, hogy a „kommunikációs jogcsaládot” érintő alkotmánybírósági gyakorlatból ez az öt döntés látszik a leginkább meggyökeresedni a rendes bírói gyakorlatban, a továbbiakban a

⁶ 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról.

⁷ „A Kúria a jogegységi határozatot, az elvi bírósági határozatot, az elvi bírósági döntést, az általa az ügy érdemében hozott határozatot, az ítéletábla az általa az ügy érdemében hozott határozatot, a közigazgatási és munkaügyi bíróság – ha a felülvizsgált közigazgatási határozatot egyfokú eljárásban hozták, és a bíróság határozata ellen nincs helye rendes jogorvoslatnak – az általa a közigazgatási perben az ügy érdemében hozott határozatot a Bírósági Határozatok Gyűjteményében digitális formában közzéteszi.”

⁸ A részletekért lásd Az öt határozat hivatkozása éves bontásban a rendes bíróságokon c. 1. sz. mellékletet.

véleménynyilvánítás szabadságával összefüggésbe hozható, az öt határozatban érdemben tárgyalt alapjogokra fókuszálok. Ez egyúttal arra a meglepőnek tekinthető eredményre is vezet, hogy ezt a jogcsaládot illetően a rendes bírói gyakorlatban nem vált meghatározóvá egyetlen olyan alkotmánybíróági döntés sem, amely bírói kezdeményezés eredményeként született.

Az adatbázisból kinyerhető adatok kvalitatív elemzéséből is számos következtetés levonható. Az 1. sz. melléklet adatai azt mutatják, hogy az alkotmánybíróági gyakorlatban kidolgozott elvi tételek hangsúlyosan jelennek meg a felsőbíróóságok gyakorlatában, az emberi jogi gondolkodás az igazságszolgáltatásban a Kúria mellett az ítéltáblák joggyakorlatában is jelentős szerephez jut. Az öt táblabíróóság közül különösen aktívnak mutatkozik e tekintetben a Fővárosi Ítéltábla. Középszinten feltétlenül említést érdemel a Fővárosi Törvényszék tevékenysége 2015-ig. Egyúttal az is szembetűnő, hogy 2016-ban ez a korábbi években különösen aktív bíróság szinte egyáltalán nem hívta fel döntéseiben a vizsgált öt alkotmánybíróági döntés egyikét sem. Szinte azonos tendencia mutatható ki nem csupán a régi, bevettnek tekinthető alkotmánybíróági határozatok tekintetében, hanem az új döntések átvételét vizsgálva is, vagyis a felsőbb bíróságok hangsúlyos szerepe. Fontos azonban aláhúzni, hogy figyelembe véve a kutatáshoz használt adatbázis torz mivoltát, az nem jelenthető ki egyértelműen, hogy az alsóbb szintű bíróságok ítélkezési gyakorlatában az alapjogi szempont nem jelenik meg. A tendencia talán erre mutat, de a teljes bizonyossághoz nem áll rendelkezésre megfelelő adathalmaz.

A három „új”-nak nevezett döntés – amelyek közül kettő született panaszeljárás keretében – viszonylag hamar bevetté vált a bíróági gyakorlatban: egyikük már meghozatalának évében több hivatkozást kapott, a vizsgált időszak végére pedig ez a három határozat együttesen megtörte a korábban szinte egyeduralkodó két alkotmánybíróági határozat monopóliumát.⁹ 2016-ban a három újabb határozat együttesen 37,5%-nyi hivatkozást kapott az öt vizsgált határozatra hivatkozó döntések tekintetében. Itt érdemes külön hangsúlyozni, hogy ez a legutóbbi adat szembemegy a nagyobb trenddel, miszerint 2013-at követően az alkotmánybíróóság határozatainak hivatkozása a rendes bíróági gyakorlatban meredeken csökkenni kezdett.¹⁰ A 2012-ben tapasztalható szembetűnő ugrás, majd a 4 évvel későbbi meredek csökkenés további magyarázatot kíván.

Az első két kutatási kérdésre tehát – nevezetesen, hogy melyek a rendesbírói gyakorlatban leggyakrabban hivatkozott alkotmánybíróági döntések a kommunikációs jogokkal összefüggésben, illetve hogy a rendesbíróóságok nyomon követik-e az AB ítélkezési gyakorlatának alakulását – már pusztán ebből az áttekintésből választ kaphattunk. A további kérdések megválaszolásához azonban érdemben szükséges elemezni mind az Alkotmánybíróóság, mind a rendes bíróságok döntéseit.

A következőkben azt fogom megvizsgálni, hogy az Alkotmánybíróóság által kimunkált jogelvek hivatkozása mennyiben tekinthető valóságnak. A valódiság igénye alatt két követelményt értek:

- i. egyrészt, az alkotmánybíróági határozat felhasználása érdemben kihat az ügy eldöntésére;

⁹ Ehhez lásd különösen az 5., 6. és 7. számú mellékleteket.

¹⁰ Ehhez lásd különösen a 2. és 3. számú mellékleteket.

- ii. másrészt, a határozat azzal a jelentéstartalommal kerül felhasználásra, amilyen jelentéstartalmat annak az alkotmánybíróság eredetileg szánt.

Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához szükséges röviden összefoglalni az öt kiemelt alkotmánybírósági határozat tartalmát és jelentőségét. Erre a későbbiekben azért lesz szükség, hogy meg tudjuk ítélni, a határozatokban kifejtett elvi tételek valóban hozzájárultak-e a rendes bíróság előtt folyamatban lévő ügy eldöntéséhez. Az Alkotmánybíróság határozatainak tartalmi elemzése szükséges annak vizsgálatához is, hogy az a mód, ahogyan az alkotmánybírósági érvelés a rendes bíróságok által felhasználásra kerül, összhangban van-e az alkotmánybírák eredeti szándékával – a teljes döntés kontextusára is figyelemmel.

2. Az öt döntés

2.1 A 30/1992 (V. 26) AB határozat

A 30/1992 (V. 26) AB határozat egyike a rendszerváltás nagy alaphatározatainak. Az első magyar „gyűlöletbeszéd-döntés”, amely alkotmányossági szempontból elbírálta az akkor hatályos büntető törvénykönyvben a közösség elleni izgatásnak a gyűlöletre uszítással, illetve gyalázkodással megvalósítható alakzatainak alkotmányosságát. Ez a határozat fogalmazta meg egyebek mellett a véleménynyilvánítási szabadság kétféle – haszonelvű, illetve méltóságalapú – igazolását, amikor kimondta: „[a]z Alkotmány a szabad kommunikációt – az egyéni magatartást és a társadalmi folyamatot – biztosítja...” A döntés megalapozta a tartalomsemleges védelem elvét, amely szerint a szabad véleménynyilvánítás védelme nem függ az elhangzó tartalomtól. Valamint ez a határozat kísérelte meg beemelni a hazai alkotmányos gyakorlatba a „*clear and present danger*” tesztet: „[a] *bűncselekmény megvalósul akkor is, ha a sértő kifejezés a körülmények folytán nem jár annak veszélyével sem, hogy egyéni jogokon sérelem esne. A köznyugalom ilyen elvont veszélyeztetése nem elégséges érv ahhoz, hogy a véleménynyilvánítási szabadságot büntetőjogi büntetéssel alkotmányosan korlátozni lehessen.*” (ABH 1992, 167, 179.)

Tény azonban, hogy csupán a közvetlen és jelenvaló veszély tesztjéből nem volna egyértelmű, hogy miért nem lett alkotmányellenes a gyűlöletre uszítás büntethetősége, hiszen a döntés szerint végül nem egyedül a köznyugalom megzavarásának intenzitása, hanem a veszélybe kerülő alanyi jogok igazolták annak alkotmányosságát.¹¹ Vagyis a szitkozódást a gyűlöletre uszítástól nem az elhangzó szöveg tartalma különbözteti meg, hanem a szólás körülményei: az alkotmányos védelem nem terjed ki a mások alanyi jogait közvetlenül korlátozó megszólalásokra. Ez a magyar közvetlen és jelenvaló veszély-teszt azonban már eredeti formájában távolabbi és esetlegesebb veszély lehetőségéből indult ki, mint amire az amerikai Legfelső Bíróság bírái utaltak.¹² A közösség elleni izgatás tényállás gyalázkodással megvalósítható alakzata megsemmisítésének valódi indoka tehát az volt, hogy a büntetőjogi tényállás a megszólalás tartalma alapján korlátozott.

¹¹ SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon* (Budapest: Osiris 2001.) 477-478.

¹² Bővebben lásd: HALMAI Gábor: *A véleményszabadság határai* (Budapest: Atlantisz 1994.) 250.

2.2 36/1994. (VI. 24.) AB határozat

A 36/1994. (VI. 24.) AB határozat¹³ szintén ennek a korai időszaknak a terméke, a becsületsértő beszédre vonatkozó első nagy hazai döntés, ahol ismét egy büntetőjogi tényállás került terítékre. A hatályos büntető törvénykönyv hatóság vagy hivatalos személy megsértése elnevezésű tényállása a „hivatali becsület” megsértését más személyek megsértésénél szigorúbban rendelte büntetni, ezt azonban az Alkotmánybíróság megsemmisítette. Valójában nem más történt, mint hogy a testület beemelte a hazai jogba az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) által használt mércét, amikor a közszereplők által eltűrendő védett véleménynyilvánítás körét tágabban húzta meg.¹⁴

Azzal, hogy a vitatott tényállást a testület megsemmisítette, a közszereplő és nem közszereplő magánszemélyek becsületének védelmére vonatkozó büntetőjogi szabályok azonosak lettek. Az testület azonban további kiegészítéseket tett, amely szerint az *„alkotmányosan nem büntethető véleménynyilvánítások és a tényállítások tágabb körének megvonása jogalkalmazói kérdés, az ügyekben eljáró bíróságok feladata.”* Azonban a bírósági gyakorlatnak figyelemmel kell lennie arra is, hogy *„a közszereplőkkel kapcsolatban a nem büntethető véleménynyilvánítás köre tágabb.”* (ABH 1994, 219, 232.) Ez a határozat tartalmazza a magyar New York Times –szabályt¹⁵ is: a polgárjogi mozgalmak Amerikájában, 1966-ban megfogalmazott tétel szerint köztisztviselő hivatalos tevékenységére vonatkozó rágalmozó állításért nem lehet kártérítést megítélni, kivéve ha azt rosszindulattal közölték, tehát annak tudatában, hogy az állítás valótlan, illetve gondatlanul hagyták figyelmen kívül az állítás hamisságát.¹⁶ A hazai 1994-es változat szerint a *„hatóság vagy hivatalos személy, valamint a közszereplő politikus becsületének csorbítására alkalmas – e minőségére tekintettel tett – értéktételeket kifejező véleménynyilvánítás alkotmányosan nem büntethető; a becsület csorbítására alkalmas tényállítás, híresztelés, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata pedig csak akkor büntethető, ha a becsület csorbítására alkalmas tény állító, híresztelő, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló személy tudta, hogy a közlése lényegét tekintve valótlan vagy azért nem tudott annak valótlanságáról, mert a hivatása vagy foglalkozása alapján reá irányadó szabályok szerint – az adott állítás tárgyára, a közlés eszközére és címzettjeire tekintettel – elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztotta.”* (ABH 1994, 219, 231.)

Az irányadó alkotmányos követelmények megállapítása tehát megtörtént, azonban felmerült a testületen belül, hogy finom és érzékeny határvonal a bírálathoz való védett jog és a védett alkotmányos intézmények védelme között valójában akkor volna kiformalható a testület által, ha a differenciálatlan absztrakt normakontrollon túl is hatáskört gyakorolhatna a testület¹⁷ – utalva itt nyilvánvalóan a bírósági ítéletek alkotmányosságának panasz eljárás keretében történő vizsgálatának lehetőségére. Halmai Gábor a döntés utóhatásaként jegyzi meg, hogy annak eredményeként ugyan csökkent a közjogi tisztségviselők által

¹³ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat, ABH 1994, 219.

¹⁴ SÓLYOM (11. lj.) 481.

¹⁵ Itt is megjelenik tehát a nyilvánvaló amerikai befolyás, lásd erről: Solyom (11. lj.) 481.

¹⁶ Bővebben: HALMAI (12. lj.) 147.

¹⁷ SÓLYOM (11. lj.) 482.

kezdeményezett büntetőjogi eljárások száma, azonban a polgári bíróságok gyakorlatában megerősödött, szigorodott a közszereplők védelme.¹⁸

2.3 7/2014 (III. 7.) AB határozat

Nyilvánvalóan ugyanazt az elvi szerepet szánta a testület a 7/2014 (III. 7.) AB határozatnak az Alaptörvény utáni alkotmányos gyakorlatban, mint amit a 30/1992 (V. 26.) határozat a rendszerváltást követően betöltött. A döntést a jogirodalom úgy értékeli, mint amely mérföldkőnek számít az Alaptörvény IX. cikk (4) bekezdésének értelmezése terén.¹⁹ A határozat amellett azonban, hogy megerősíti a véleménysszabadság elvi megalapozását jelentő korábbi tételeket, hasonlóan a 36/1994. (VI. 24.) AB határozathoz, alaphatározatnak tekinthető a közszereplők személyiségi jogainak védelmével összefüggésben is.

A döntés ugyanis alapvetően az új Polgári Törvénykönyv²⁰ 2:44. §-ában foglalt, a közszereplők személyiségi jogának védelme tárgy körében született, utólagos absztrakt normakontroll-eljárásban, az alapvető jogok biztosának indítványára. Az eredeti normaszöveg szerint „[a] közügyek szabad vitatását biztosító alapjogok gyakorlása a közéleti szereplő személyiségi jogainak védelmét szükséges és arányos mértékben, az emberi méltóság sérelme nélkül korlátozhatja.” Az ombudsman azonban úgy találta, hogy a méltányolható közérdek követelménye aránytalanul korlátozza a szólás és sajtó szabadságát, elnehezíti a közügyekről zajló szabad diskurzust. Az alapjogi biztos rámutatott arra is, hogy az Alaptörvény normaszövegének változásai álláspontja szerint nem utalnak arra, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogára épülő hazai alkotmányos gyakorlatot a jövőben figyelmen kívül kellene hagyni. A biztosnak ezt a következtetését az Alkotmánybíróság is osztotta.

A vitatott kitételt a testület is alaptörvény-ellenesnek találta. Az indokolás felidézte a korábbi esetjogból a véleménysszabadság kétféle – instrumentális és konstitutív – igazolását; azt azonban kiegészítette azzal az új elemmel, miszerint a két igazolás nem versengő, hanem kiegészíti egymást „*a szólás- és sajtószabadság kétféle igazolása és tartalma, azaz az egyéni önkifejezésre fókuszáló alanyi, valamint a demokratikus közvéleményt középpontjába állító intézményi oldal nem versengő, még kevésbé egymást gyengítő érvek, hanem egymást kölcsönösen kiegészítő és támogató alkotmányos szempontok. Előfordulhat, hogy hol az egyik, hol a másik oldal kerül előtérbe, de összességében – és egyes alkotmányjogi kérdéseknél egészen konkrétan is – erősítik egymást. Egyértelműen ilyen alkotmányjogi kérdésnek minősül a szólásszabadság és a közéleti szereplők személyiségvédelme kollíziójának problémája.*”²¹ Mindazonáltal az AB gyakorlatában a véleménysszabadság demokratikus elmélete tekinthető meghatározónak.²²

¹⁸ HALMAI Gábor: „A véleménynyilvánítás szabadsága” In: HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila: *Emberi jogok* (Budapest: Osiris 2004.) 485.

¹⁹ TÖRÖK Bernát: „A közlések alkotmányos alapértéke a szólásszabadság magyar koncepciójában” In: KOLTAY András – TÖRÖK Bernát: *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 2.* (Budapest: Wolters Kluwer 2015.) 215.

²⁰ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről.

²¹ 7/2014 (III. 7.) AB határozat, Indokolás [41].

²² TÓTH J. Zoltán: „A rágalmozás és becsületsértés Európában és Magyarországon” In: KOLTAY – TÖRÖK (19. lj.) 453.

A döntés megerősíti továbbá a korábbi esetjog alapján a közvélemény szabad alakulására vonatkozó állami intézményvédelmi kötelezettséget; valamint átemeli a 36/1994 (VI. 24.) AB határozatból a közszereplők bírálhatóságának csak szűk körben történő korlátozhatóságát hangsúlyozó tételt. Jelentőséget tulajdonított a testület annak a korábbi megállapításnak is, amely szerint a „demokratikus jogállam állami és önkormányzati intézményeinek szabad bírálata, működésük, tevékenységük kritikája – még ha az becsületsértő értékítéletek formájában történik is – a társadalom tagjainak, az állampolgároknak olyan alapvető alanyi joga, amely a demokrácia lényegi eleme.”²³ Valójában a korábbi gyakorlat minden eleme megerősítést kap, külön figyelmet érdemel a kijelentés, amely szerint az „alkotmánymódosító hatalom tehát a szólás- és sajtószabadság korábban értelmezett tartalmát nem érintette”,²⁴ sőt a testület a negyedik módosítással beiktatott IX. cikk (4) bekezdést²⁵ úgy tekintette, mint amely valójában már kezdetektől sarokköve volt az alkotmánybíróági szólásszabadság-gyakorlatnak.

Szintén a 36/1994-es döntéshez hasonlóan itt is hangsúlyos szerephez jut a strasbourgi esetjog, az Alkotmánybíróság külön is hangsúlyozta, hogy az Alaptörvény hatályba lépésével a korábban kifejtett elvi megállapítások tartalma nem módosult.²⁶ Megerősítést kap tehát az EJEB-gyakorlatnak a tényállítások és vélemények elhatárolására vonatkozó tétele, illetve a megállapítás, amely szerint a közügyek megvitatásának szabadságát biztosító kiemelt védelem az olyan megszólalásokra is vonatkozhat, amelyek nem politikusokat vagy közszereplőket, hanem magánszemélyeket érintenek, amennyiben közérdekű kérdésről van szó. Ilyenkor a magánszemélyek tűrésküszöbének is engednie kell.²⁷ Ezt követően az Emberi Jogok Európai Bíróságának, valamint az Amerikai Legfelső Bíróság joggyakorlatának hosszas áttekintése következik. Különösen is hangsúlyos lesz a megállapítás, amely szerint a hamis tényállítások is szükségszerű velejárói a közéleti vitáknak,²⁸ valamint a közszereplésen kívüli esetek körén belül is másként kell megítélni azokat az eseteket, amikor egy magánszemélyt a közügyek vitatásával összefüggésben ér rágalmazás.²⁹ A strasbourgi gyakorlatból ered a tétel, amely szerint a „közéleti szereplők, különösen a politikusok tekintetében ugyanakkor olyan eset is előfordulhat, amikor a közügyek megvitatásához fűződő speciális körülmények között nem is csupán magával a közszerepléssel, hanem az érintett magánéletével kapcsolatban is figyelembe kell venni a közvélemény tájékozódáshoz való jogát.”³⁰ Azt a korábbi követelményt, amely szerint biztosítani szükséges, hogy a polgárok és a sajtó megalkuvás és félelem nélkül részese lehessen a közéleti vitának a döntés expliciten terjesztette ki a büntetőjogi mellett a polgári jogi szankciók körére is.³¹ A strasbourgi gyakorlat extenzív áttekintése azonban valójában nem hoz új szempontokat a hazai gyakorlatba, hiszen az itt megemlített esetek már ilyen-olyan formában korábbi döntésekben is helyet kaptak.

²³ 7/2014 (III. 7.) AB határozat, Indokolás [61].

²⁴ 7/2014 (III. 7.) AB határozat, Indokolás [21].

²⁵ „A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.”

²⁶ 7/2014 (III. 7.) AB határozat, Indokolás [23].

²⁷ 7/2014 (III. 7.) AB határozat, Indokolás [30].

²⁸ 7/2014 (III. 7.) AB határozat, Indokolás [36].

²⁹ 7/2014 (III. 7.) AB határozat, Indokolás [37].

³⁰ 7/2014 (III. 7.) AB határozat, Indokolás [31].

³¹ 7/2014 (III. 7.) AB határozat, Indokolás [48].

A nemzetközi összehasonlító rész másik ágát az Egyesült Államok Legfelső Bíróságának esetjoga jelenti. Megerősítést kap a New York Times szabály is, vagyis hogy a tények meghamisításának még a büntetőjogi szankcionálása sem eltűzött abban az esetben, *„ha a becsület csorbitására alkalmas tényt állító tudta, hogy a közlése valótlan, vagy azért nem tudott annak valótlanágáról, mert a foglalkozása alapján elvárható körütekintést elmulasztotta.”*³² A Gertz kontra Welch eset kapcsán nyer megerősítést a tétel, amely szerint a hamis tényállítások bizonyos körben szükségszerű velejárói a szabad közéleti vitának. Ezeket az elvi megállapításokat a magyar Alkotmánybíróság a fejlett demokráciák által közösen vallott elvi tételekként veszi figyelembe.

A XXI. századi alaphatározat is tartalmaz a rendes bíróságok eljárására vonatkozóan alkotmányos követelményeket, mindenekelőtt ide sorolható a kijelentés, amely szerint *„a tények közlése tipikusan a vélemények alapja, ezért még az alkotmányos értékkel egyébként nem bíró, utóbb hamisnak bizonyult tények esetében is indokolt, hogy a jogi felelősségre vonás során a felróhatóság és az esetleges joghátrányok mértékének meghatározása körében figyelembe vegyék a közéleti viták minél szabadabb folyásának érdekét.”*³³ Valamint a bírák felhívták arra is a figyelmet, hogy a politikai véleményszabadság fókuszában elsősorban a közügyek, és nem a közszereplők állnak, tehát a közügyekre vonatkozó szólások mindegyike fokozott védelmet érdemel. Az Alkotmánybíróság elvi éllal szögezte le azt is, hogy *„a közügyekkel összefüggésben megfogalmazott, közhatalmat gyakorló személyre vagy közszereplő politikusra vonatkozó, értékítéletet kifejező véleménynyilvánítás főszabály szerint polgári jogi felelősségre vonásnak sem lehet alapja”*³⁴ Fontos hangsúlyozni, hogy itt nem konjunktív feltétel, hogy a közügyekkel összefüggő vélemény közhatalmat gyakorló személyekre irányuljon, hanem vagylagos. A közügyekről zajló szabad deliberáció célját a testület nem csupán méltányolható közérdeknek, hanem kiemelkedő jelentőségű alkotmányos érdeknek minősítette.³⁵

2.4 13/2014. (IV. 18.) AB határozat

Végül 2014-ben nyílt lehetősége az Alkotmánybíróságnak arra, – amire már oly’ sok éve várt – hogy konkrét bírósági döntés felülvizsgálata során finomíthassa tovább³⁶ azokat a jogelveket, amelyek alkalmazásával a bírói joggyakorlat Alaptörvénnyel való összhangja biztosítható. A 13/2014. (IV. 18.) AB határozat alapjául szolgáló tényállás szerint Siklós város önkormányzati képviselő-testületének tagja egy, a helyi közéleti lapban írt publicisztikában a helyi polgármester tevékenységét bírálta. Írásában úgy fogalmazott, *„saját*

³² 7/2014 (III. 7.) AB határozat, Indokolás [17].

³³ 7/2014 (III. 7.) AB határozat, Indokolás [50].

³⁴ 7/2014 (III. 7.) AB határozat, Indokolás [61].

³⁵ 7/2014 (III. 7.) AB határozat, Indokolás [65].

³⁶ Erre az AB határozat expliciten utal is az Indokolás [20]. pontjában: *„Emellett az Alkotmánybíróság észlelte, hogy az indítványozó által előadott alkotmányjogi probléma vizsgálata az egyedi ügyön túlmutató jelentőségű. Az Alkotmánybíróság a közügyek vitatását érintő véleményszabadsággal összefüggő alkotmányossági mércét ezidáig ugyanis kizárólag normakontroll típusú eljárásokban dolgozhatta ki ... a konkrét ügygel összefüggésben az Alkotmánybíróság érdemi határozata a jövőre nézve általánosan is megfogalmazhatja azokat a szempontokat, amelyekre figyelemmel a közszereplők bírálatával összefüggő véleménynyilvánítási ügyeket megítélő bíróságok az Alaptörvényből fakadó követelményekkel összhangban foglalhatnak állást a közéleti vitákban elhangzó tényállítások és értékítéletek megkülönböztetéséről...”*

magukra nem sajnálják az adófizetők pénzét és úgy bánnak vele mintha a sajátjuk lenne...” Ez volt az a kijelentés, amelyet az akkor hatályban lévő büntetőkódex³⁷ alapján a járási bíróság, majd később az illetékes törvényszék is rágalmozásként minősített. Az első fokon eljáró bíróság indokolása szerint *„az újságcikkben közölt mondat, ... olyan állítás, amely tényeket tartalmaz, hiszen valamely végbement, vagy végbemenő eseményre, jelenségre, állapotra utal.”* E tény pedig a közpénzek tilalmazott felhasználására való utalás, amely a járásbíróóság következtetése szerint már csak abban az esetben élvezheti a véleménysszabadság oltalmát, ha valónak bizonyul.”³⁸

A testület most is abból indult ki, hogy a közügyekre vonatkozó, illetve a közéletben szerepet vállalók tevékenységét érintő kritika a lehető legmagasabb szintű védelemre érdemes. A bírák felhívták a figyelmet a büntetőjogi szankciók ultima ratio jellegére, a büntetőjogi szankciók megtorló, stigmatizáló mivoltára: *„[a] büntetések elrettentő hatása a közélet véleményformálásában résztvevőket is megfélemlíti, elriasztja, amely így éppen a demokratikus és plurális alapokra épülő közélet kibontakozását és értékét gyengíti el.”*³⁹

A testület megerősítette a „magyar New York Times – szabályt”, vagyis, hogy a becsület csorbítására alkalmas kijelentések nem élveznek védelmet abban az esetben, *„ha a tényeket állító vagy híresztelő tudta, hogy közlése valótlan, avagy a valótlanyságról azért nem tudott, mert a foglalkozása szerint elvárt figyelmet vagy körütekintést elmulasztotta.”*⁴⁰ Megerősítették a bírák a tényállításra és értékítéletre vonatkozó elvi különbségtételt is, és utaltak a strasbourgi emberi jogi gyakorlatra, amely szerint *„amennyiben egy állítás igazságtartalma legalább részben ellenőrizhető, igazolható akkor tényállításról van szó.”*⁴¹ Hangsúlyozták azonban, hogy az értékítélettel terhelt tényállítások az EJEB gyakorlatában a véleménysszabadság magas szintű védelmét élvezik.

A büntetőbíróági gyakorlat számára alkotmányos követelményt fogalmazott meg a testület, amely szerint első lépésként azt szükséges értékelni, hogy *„az adott közlés a közügyekben való megszólalást, közérdekű vitában kifejtett álláspontot tükröz-e, vagyis a közügyek szabad vitatásával áll-e összefüggésben”,*⁴² ehhez pedig figyelembe kell venni az elhangzó vélemény módját, körülményeit, a közlés tárgyát, kontextusát. További szempontként jelölte meg a testület a tartalmat, stílust, illetve a közlés aktualitását, valamint célját. Amennyiben ezek alapján megállapítható, hogy a vélemény a közügyek szabad vitatásának körébe esik, úgy automatikusan a legmagasabb szintű alkotmányos védelem vonatkozik rá. Ilyen esetekben a bírák szerint az állami büntetőhatalom gyakorlása elgyengítheti a társadalmi diskurzus intenzitását.

Mindezek alapján az alkotmánybírák aláhúzták, hogy a rágalmozás büntetőjogi tényállását csakis az Alaptörvényből fakadó követelményekkel összhangban lehetséges értelmezni. A konkrét esetben az eljáró rendes bíróságok az Alkotmánybíróóság álláspontja szerint *„a „tényt állít” fordulatnak olyan kiterjesztő értelmet adtak, amely sérti az Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdésében elismert alapjogot és az abból fakadó mércét.”* Nem voltak figyelemmel arra, hogy a vitatott írás egy helyi közéleti lapban jelent meg, és a közhatalmat gyakorló

³⁷ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

³⁸ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [3].

³⁹ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat Indokolás [30].

⁴⁰ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat Indokolás [31].

⁴¹ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat Indokolás [37].

⁴² 13/2014. (IV. 18.) AB határozat Indokolás [39].

polgármesternek a város gazdálkodásával összefüggő döntéseit bírálta. Nem vették figyelembe döntéshozataluk során az eljáró bírák az írás ironikus hangvételt sem.⁴³

Zárásként az Alkotmánybíróság megfogalmazta azt az elvi tételt, miszerint „[a] közéleti kérdéseket érintő véleménynyilvánítási ügyekben eljáró büntetőbíróságok számára nemcsak az Alkotmánybíróság jelen határozatának rendelkező része, hanem az indokolásában kibontott elvi jelentőségű alkotmányos mérce alkalmazása is kötelező. Az Alkotmánybíróság így biztosítja, hogy a bíróságok későbbi gyakorlata is megfelelhessen a véleménynyilvánítási szabadság jelen ügyben felvázolt absztrakt alkotmányos mércéjéből fakadó elvárásoknak.”⁴⁴ Ennek a kitételnek az elvi jelentősége az, hogy ugyan az egyedi döntés alaptörvényellenességének megállapítása valójában csupán a panasszal érintett egyedi bírói döntésekre vonatkozik, azonban az AB döntéseinek *erga omnes* hatályából eredően az Alkotmánybírósági határozat indokolásában felállított tesztet valamennyi, rágalmazást elbíráló büntetőbíróságnak alkalmaznia kell.

2.5 28/2014. (IX. 29.) AB határozat

Szintén panaszeljárás keretében született a 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, amelynek középpontjában a rendőrképmások sajtóbeli közlésének kérdése, illetve az új Polgári Törvénykönyv⁴⁵ 2:43. § g) pontja állt, amelynek értelmében a személyiségi jogok megsértését jelenti a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.

A konkrét esetben az Index.hu Zrt. a rendőrszakszervezetek demonstrációjáról közzétett beszámolójában olyan képfelvételeket közölt, amelyen az azon szereplő rendőrök egyedileg azonosíthatók voltak. A rendőrök sem a felvétel készítéséhez, sem annak nyilvánosságra hozatalához nem adták beleegyezésüket. Az esetükben eljáró Fővárosi Ítéltábla döntésében elismerte ugyan, hogy a rendezvényt biztosító rendőrök közfeladatot láttak el, azonban ezt elválasztotta a közszerepléstől. A táblabíróság érvelése szerint a közfeladatot ellátó rendőrök feladatvégzésének képmásuk közlésével való bemutatása nem feltétlenül része az információhoz jutásnak és a véleménynyilvánítás szabadságának.⁴⁶ A bíróság ítélete a 1/2012. számú BKMPJE határozaton alapult, amely kísérletet tett a közszereplés fogalmának definiálására.

A jogegységi határozat szerint „közzereplésnek az egyén önkéntes elhatározásán, autonóm döntésén alapuló olyan politikai, társadalmi, művészeti tevékenység, megnyilvánulás tekinthető, amelyet egy meghatározott cél, szűkebb vagy tágabb értelemben a helyi közösség vagy a társadalom életének befolyásolása érdekében fejt ki.”⁴⁷ A Legfelső Bíróság álláspontja szerint a nyilvános közszereplés feltételezi az erre irányuló szándékot. Azonban a közterületen tevékenykedő rendőrök, büntetés-végrehajtási intézet alkalmazottai, illetve mindazok, akik munkavégzésük keretében tartózkodnak közterületen, nem önkéntes

⁴³ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [47] – [48].

⁴⁴ 13/2014. (IV. 18.) AB határozat, Indokolás [54].

⁴⁵ 2013. évi V. törvény.

⁴⁶ Az indítvány 3.

[http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/0e56d3cad2a42323c1257b91001baa15/\\$FILE/IV_878_2013_inditvany_anonim.pdf](http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/0e56d3cad2a42323c1257b91001baa15/$FILE/IV_878_2013_inditvany_anonim.pdf) (2017. június 2.)

⁴⁷ <http://www.kuria-birosag.hu/hu/joghat/12012-szamu-bkmpje-hatarozat> (2017. június 2.)

elhatározásuk, hanem munkaköri kötelességük teljesítése érdekében tartózkodnak közterületen. A jogegységi határozat külön is leszögezi, hogy a rendőr tevékenysége a közhatalom gyakorlásának egy meghatározott módja és nem tekinthető közszereplésnek.

Az Alkotmánybíróság döntésében abból indult ki, hogy „a társadalom életét általában befolyásoló, akár az országos, akár a helyi viszonyok alakulását meghatározó, vagy ilyen célzattal létrejött nyilvános rendezvényeken, eseményeken történő szereplés tekinthető közszereplésnek.”⁴⁸ A testület felhívta a nem sokkal korábban meghozott 7/2014 (III. 7.) AB határozatban tett elvi megállapításokat, amikor úgy foglalt állást, hogy „a közhatalmat gyakorló személyek (és a közszereplő politikusok) esetében a személyiségvédelem korlátozottsága mindenki máshoz képest szélesebb körben minősül indokoltnak a szólás- és sajtószabadság érdekében.”⁴⁹ A bírák álláspontja szerint tehát nem az a döntő érv, hogy a rendőr saját elhatározása alapján vagy munkaköri kötelességének teljesítése érdekében tartózkodik közterületen, hanem az, hogy közhatalmat gyakorol, a közhatalom gyakorlásának mikéntjéről történő híradás pedig a sajtó elsődleges feladata. Ezért megállapították, hogy „[r]endőri intézkedésről készült képfelvétel hozzájárulás nélkül is nyilvánosságra hozható, ha a nyilvánosságra hozatal nem öncélú, vagyis az eset körülményei alapján a jelenkor eseményeiről szóló vagy a közhatalom gyakorlása szempontjából közérdeklődésre számot tartó tájékoztatásnak, közügyet érintő képi tudósításnak minősül.”⁵⁰

Végző soron az Alkotmánybíróság döntésével az Ítéletábla ítéletét megsemmisítette. Érdekes azonban észrevenni, hogy a testület ezúttal nem állított fel olyan világos tesztet a rendes bíróságok számára, mint amelyet a rágalalmazással kapcsolatban láthattunk, sem ahhoz hasonló egyértelműséggel megfogalmazott, a konkrét ügy jelentőségén túlmutató alkotmányos követelményt nem tartalmaz a döntés. Nem került sor továbbá sem az első fokon eljáró Fővárosi Törvényszék döntésének, sem a jogegységi határozatnak a megsemmisítésére. A döntést követően a Kúria végzésben új eljárásra utasította az Ítéletáblát, felhívta a figyelmet arra, hogy az AB határozata a közszereplő kategóriához „közelíti” a rendőrt, és nyilvánvalóvá tette, hogy amennyiben a fényképfelvétel nem érinti a rendőr emberi méltóságának legbensőbb lényegét, úgy a képmás kitakarására a sajtó nem kötelezhető.⁵¹

A jogegységi határozatot végül maga a Kúria helyezte hatályon kívül az 1/2015. számú BKMPJE határozatban, amelyben azonban megszorító értelmet adott az AB eszmefuttatásának. A Kúria meglátása szerint „[a]z Alkotmánybíróság határozata szerint a közhatalmat gyakorló személy tevékenysége és ahhoz kapcsolódóan személyét azonosító képmása nem önmagában és nem bármely körülmények között, hanem csak a közéleti események („a jelenkor eseményeiről szóló tudósítás teljessége”) szempontjából képezi a tájékoztatás részét. Hangsúlyozta, hogy a média-tartalomszolgáltatók tájékoztatása sem lehet mindenre kiterjedő: a közéleti kérdések vitathatóságához már nem tartozik hozzá az emberi mivolt legbensőbb lényegét érintő, azt sértő helyzet. Ilyen esetben a közhatalmat gyakorló személy méltóságvédelme miatt a sajtószabadság érvényesülésének is meg kell hajolnia. Végül az Alkotmánybíróság egyértelművé tette azt is, hogy a képmáshasználat nem lehet

⁴⁸ 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, Indokolás [30].

⁴⁹ 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, Indokolás [36]

⁵⁰ 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, Indokolás [43]

⁵¹ Erről bővebben: SZILÁGYI Emese: „Homályos kép – Alkotmánybírósági határozat a rendőrök arcának kötelező kitakarásáról” *Közjogi Szemle* 2014/4. 59-60.

öncélú, annak a közéleti esemény vitathatóságához kell kapcsolódnia.”⁵² Ezen túlmenően a problémakör érdemi vizsgálatát a Kúria nem végezte el.⁵³

2.6 Ráadás: 3/2017. (II. 25.) AB határozat

Látható tehát, hogy a két bírói testület még a panaszügyben született határozat után is eltérő módon értelmezte a rendőrök képmáshoz való jogát. Ez az értelmezésbeli ellentét vezetett a Kúria és az Alkotmánybíróság közötti, az alkotmányjogi panasz nyomán kialakult eddigi legnagyobb feszültséghez. Az Alkotmánybíróság döntése nyomán megismételt eljárásban ugyanis a táblabíróság a sajtószabadságról és médiatartalmak alapvető szabályairól szóló törvénynek⁵⁴ (a továbbiakban: Smtv.) arra a rendelkezésére utalt, amely szerint a sajtószabadság gyakorlása nem járhat mások személyhez fűződő jogainak sérelmével. Ebből vezette le, hogy bár a tudósítás közérdeklődésre számot tartó jelenkori eseményről szólt, valójában képmásaik közlése személyiségi jogaik sérelméhez vezetett. Ezért megállapította az Index.hu Zrt. mint alperes kártérítési kötelezettségét. A döntést a Kúria hatályában fenntartotta, kiegészítve a táblabíróság érvelését azzal, hogy csak akkor tekinthető a sajtószabadság körébe esőnek a rendőrökről készült képmás közlése, amennyiben az azon szereplő személyek aktív cselekvősege indokoltá teszi a közlést, tehát ha az épp intézkedő, vagy az intézkedési köteleességét elmulasztó rendőr volna látható.⁵⁵

Az ügy ismételen az Alkotmánybíróság elé került, amely megsemmisítette a Kúria ítéletét. Az AB érvelésében rámutatott arra, a rendes bírói fórumokkal szemben valóban nem elvárás, hogy az Alaptörvény rendelkezéseire alapítsák ítéletüket, azonban a jogági jogszabályok rendelkezéseinek értelmezése és alkalmazása során tekintettel kell lenniük a releváns alkotmányos szempontokra.⁵⁶ Ez annyit tesz, hogy a bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységül során kötelesek tekintettel lenni az Alaptörvény rendelkezéseinek az Alkotmánybíróság által meghatározott tartalmára.⁵⁷ A konkrét ügyet illetően az alkotmánybírák elismételték a korábbi határozatban foglaltakat, vagyis hogy közügyet érintő tudósítás esetén a rendőri intézkedésről készült felvétel szabadon közölhető. Ez alól kivételt képezhet az az eset, amikor a közlés az emberi mivolt benső lényegét sértené, és ekképpen vezetne az emberi méltóság sérelméhez.⁵⁸ A Kúria – és az Ítéletábra – ott követett el hibát, amikor egy új követelményt, a „*hírértékű információ hordozását, mint feltételt hozzákapcsolta a képfelvétel közléséhez.*”⁵⁹

A fentiekből az kiolvasható, hogy azok az újabb alkotmánybírói döntések, amelyek utat találnak a rendes bírói gyakorlatba, valójában ugyanolyan elvi jelentőségű tételeket tartalmazó határozatok, mint amelyek már korábban is meggyökeresedtek a rendes bíróságok

⁵² 1/2015. számú BKMPJE határozat. <http://www.kuria-birosag.hu/hu/joghat/12015-szamu-bkmpje-hatarozat> (2017. június 20.)

⁵³ SZEGHALMI Veronika – PAPP János Tamás: „A rendőr képmásának védelme – a vita jelenlegi állása” *Iustum Aequum Salutare* 2015/4. 109.

⁵⁴ 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és médiatartalmak alapvető szabályairól.

⁵⁵ 3/2017. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [4] – [6].

⁵⁶ 3/2017. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [13].

⁵⁷ 3/2017. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [20].

⁵⁸ 3/2017. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [17].

⁵⁹ 3/2017. (II. 25.) AB határozat, Indokolás [22].

ítéleteiben. Azt is láthatjuk, hogy a rendes bírói gyakorlat és az „alkotmányjogász szakma” végső soron ugyanazokat a döntéseket ítéli elvi jelentősége szempontjából a legfontosabbnak. A három „új” AB határozatból kettő panaszügyben született, egy pedig utólagos absztrakt normakontroll szerepében. Ennek alapján elmondhatnók, hogy az alkotmányjogi panasz intézménye betölteni látszik azt a funkcióját, hogy meghatározza az ágazati jogszabályok alkalmazásának alkotmányos kereteit. Az absztrakt normakontroll keretében született 7/2014 (III. 7.) AB határozat gyakori hivatkozását annak elvi jelentősége indokolja: ebben olyan alapelvek kerültek (ismételt) megállapításra, amelyek a későbbi panaszügyek eldöntését is orientálták.

Ha tehát pusztán arra volnánk kíváncsiak, hogy az alkotmányjogi panasz eljárás keretében született döntésekre figyel-e a rendes bírói gyakorlat, konstatació-e ezek megszületését, akkor pozitív válasz adható. Érdekes azonban további kérdéseket is feltennünk, mégpedig hogy

- i. érdemi hivatkozásokról beszélhetünk-e, tehát az érvelés folyamatában olyan módon kerülnek felhasználásra, amely az ítélet kimenetelére valóban hatással van;
- ii. az AB által szándékozott jelentéstartalommal jelennek-e meg a rendes bíróságok döntéseiben az Alkotmánybíróságok határozatai, vagy jelentéstartalmuk torzul, esetleg egy-egy kiragadott tétel formális követéséről beszélhetünk?

3. A rendes bírósági joggyakorlat tapasztalatai

Ahhoz, hogy a fenti kérdésekre választ találjunk, a rendesbírói joggyakorlat érdemi elemzés szükséges. A kutatásnak ebben a részében nem jogágak szerinti elhatárolást használtam, hanem véletlenszerűen választottam ki a bemutatott adatbázisból részletes elemzés céljára döntéseket az alábbiak szerint: évenként és „meghatározó” Alkotmánybírósági határozatonként 3-3 rendes bírósági ítéletet. 2014-ben azonban – tekintettel arra, hogy az Alkotmánybírósági döntések ebben az évben születtek – csupán 43 olyan ítéletet találtam, amely az új döntések valamelyikére utal. Ezek szerint az itt kifejtendő megállapítások 52 véletlenszerűen kiválasztott, az Alkotmánybíróság fentebb elemzett határozatait valamilyen módon felhasználó rendes bírói döntés elemzésén alapulnak. A módszer tökéletlenségére is figyelemmel úgy gondolom, hogy az így nyert információk alkalmasak annak szemléltetésére, hogy a rendes bírósági gyakorlat általában hogyan alkalmazza az Alkotmánybíróság megállapításait.

A véleménysszabadságot érintő bírósági döntésekben két elhatárolási kérdés tűnik a leginkább problémásnak: a tény és vélemény elkülönítése, illetve a közszereplés – közügy problémakörének kezelése. Ez egyformán igaz büntetőbíróság előtti eljárásban, és polgári jogi jogvitákban is. Az elemzett döntések alapján alapvetően háromféle, alább részletezendő attitűd különíthető el: burkolt ellenállás, direkt ellenállás és befogadás.

3.1 Burkolt ellenállás

Burkolt ellenállásnak nevezem a rendes bíróságoknak azt az attitűdjét, amikor nyilvánvalóan ismerik a releváns alkotmánybírósági esetjogot, az arra való hivatkozás meg is jelenik az

ítéletben, azonban az alkotmányos mércék alkalmazására nem kerül sor, vagyis az utalás nem több az ítéletben pusztán díszítőelemnél. A vizsgált döntésekből kitűnik, hogy az így eljáró bíróságok döntéshozataluk során bizonytalanok voltak a tény és vélemény elhatárolásának, valamint a közszereplés és közügy megállapíthatóságának kérdésében, e bizonytalanságok feloldása során nem törekedtek a közlés kontextusának figyelembe vételére. Ebből adódóan azokban az esetekben, amikor a kontextusból lesűrhető módon véleménynyilvánításra került sor, azonban a véleménynyilvánításnak volt, vagy lehetett valamilyen vékony ténybeli alapja, előszeretettel döntöttek úgy, hogy tényközlés történt – amely utat nyitott a vélemények szélesebb korlátozása felé.

A tény-vélemény elhatárolása különös jelentőséggel bír a rágalmazást elbíráló esetekben, hiszen amennyiben a nyilvánosan közreadott közleményt a bíróság úgy értékeli, hogy annak tartalma tényállításnak felel meg, úgy máris megvalósul a tényállás szerinti magatartás. A rágalmazás megállapításának – együttesen a becsületsértéssel – különösen dermesztő hatása lehet a demokratikus közbeszédre, amennyiben a büntetőjogi eszközrendszer alkalmazására nem ultima ratio jelleggel kerül sor.

Egy még 2008-ban történt esetben⁶⁰ egy kisváros helyi közéleti lapjában – amely egy politikai párt helyi alapszervezetének kiadványa volt – jelent meg az alább idézendő publicisztika: *„Azt beszélik városszerte, hogy az üveggyári lakótelepen átadott 10 milliós játszótér jó, ha 3 milliót ér, ami rosszindulatú rágalom lehet csupán. Sokan tudni vélik, hogy a szocialisták a fennmaradó összegből jelentették és fogják megjelentetni az Orosházi Párbeszéd nevű kiadványukat...”* A lap kiadásáért felelős szerkesztő egyben a párt alapszervezetének helyi politikusa volt, aki ellen a cikkben nevesített szocialista pártszervezet rágalmazás miatt tettek feljelentést.

A jogerős bírósági döntés érvelésében felidézte a releváns alkotmánybíróági határozatok elvi megállapításait. *„Az Alkotmánybíróság 36/1994. (VI.24.) számú határozatában rögzíti: Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy nem ellentétes az Alkotmánnyal a hatóság, vagy a hivatalos személy becsületének, vagy jó hírnevének büntetőjogi védelme. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog által védett, alkotmányosan nem büntethető véleménynyilvánítás köre azonban a közhatalmat gyakorló személyekkel, valamint a közszereplő politikusokkal kapcsolatos véleménynyilvánítást tekintve tágabb, mint más személyeknél... A véleménynyilvánítási és sajtószabadságnak alkotmányos értékéről és a demokratikus társadalom életében betöltött jelentős szerepéről az Alkotmánybíróság határozatában eddig kifejtett álláspontokból következik, hogy e szabadság különleges védelmet követel akkor, amikor közügyeket és a közhatalom gyakorlását, a közfeladatot ellátó, illetve a közéletben szerepet vállaló személyek tevékenységét érinti.”*

Ami ezt követően történik a bíróság érvelésében, az nagyon jellemzően szemlélteti a címben is jelzett attitűdöt: a hangsúly nem arra esik, hogy közszereplők-e az ügy érintettjei, nem történik meg annak mérlegelése sem, hogy közügyben történt-e állásfoglalás. Ehelyett a bírói joggyakorlat a rendelkezésre álló Alkotmánybíróági határozatok egyetlen elemének tulajdonít minden más elvi kijelentésnél nagyobb, szinte elsőpró jelentőséget, mégpedig annak, hogy bizonyos esetekben (magyar New York Times – szabály) a valóltan tényállítások esetén is megállapítható a felelősség: *„a formál logika szabályai szerint, hogy a magánvádló*

⁶⁰ Békéscsabai Városi Bíróság I.B.117/2010/16. számú ítélete.

által kifogásolt cikk, mind nyelvtani, mind jogi értelemben vett tényállítás. A nyelvtani értelmezés alapján ugyanis a vitatott cikk azt sugallja, hogy a magánvádlóhoz valamilyen család módra közpénz került, és azt céljától eltérően használta fel. Nem véleménynyilvánítás arról, hogy mennyit ér valójában a játszótér, hogy indokolt volt-e ennyit kifizetnie a városnak érte, nem kritika, hogy a beszerzés körül hibák történtek, vagy nem megfelelően lett lebonyolítva... Nem vitás, hogy a cikk él az irónia és a szarkazmus eszközeivel, [...] De a bíróság megítélése szerint a cikk szó szerinti értelmének becsületsértő tényállításának tényét és lényegét nem lehet megszüntetni azzal, hogy azt esetleg irodalmi köntösbe bújtatják, irodalmi stílus eszközeivel csinosítják. A cikkben alkalmazott megfogalmazás ugyanis a becsület csorbítására, aláásására alkalmas módon jelent meg.”

Összefoglalva, a bíróság a konkrét esetben tévesen alkalmazta a New York Times – szabályt, hiszen figyelmen kívül hagyta a kontextust: nem professzionális újságíró híradásáról, hanem helyi pártpolitikusok közötti csatározásról volt szó egy pártlap hasábjain. A helyi játszótérre költött pénzek kérdése nyilvánvalóan helyi közügy, ami pedig a stílust illeti, azt maga a bírói testület is elismeri, hogy a cikk ironikus és szarkasztikus hangvételű. Az írás valójában nem tartalmaz érdemi tényállítást, csupán annyit mond, hogy arról pletykálnak a városban, hogy... Vagyis nyomtatott formájú – *ad absurdum* rosszindulatú – pletykálkodásról van szó, amely ellen a büntetőjog eszközrendszerével fellépni eltúlzott reakció. A 13/2014. (IV. 18.) AB határozatban megfogalmazott teszt alapján nem is kerülhetne sor a rágalmazás vétségének megállapítására, de nem juthatott volna erre az eredményre a bíróság akkor sem, ha körültekintően mérlegeli az általa is idézett korábbi határozatok elvi megállapításait. Ebben a konkrét ügyben ugyanis kifejezetten arról a finom határvonalról van szó, amely esetben még a hamis tényállításokat is megilleti az alkotmányos védelem, hiszen azok szükségszerű velejárói a közéleti vitának.

A tény és vélemény elhatárolásának problémája mellett megjelenik a közszereplés, illetve közügyet érintő közéleti vita problémája is a Tiszaújvárosi Járásbíróság 2013-as döntésében,⁶¹ amelyben becsületsértés illetve folytatólagosan elkövetett rágalmazás vétségében bűnösnek találta a bíróság azt a közfoglalkoztatottat (vagy más szavakkal közmunkást), aki az egyik közösségi oldalon a következő bejegyzést tette közzé: *„rasszizmus, diszkrimináció van, és nekünk lakosoknak ehhez még jó pofát is kell vágni. Kérem, hogy sújtsanak le már erre a rasszista a képviselő testületre, és jegyzőnőre.”* Illetve hasonló tartalmú kijelentéseket a közösségi oldalon többször megismételt, valamint egy közmeghallgatáson mintegy 80 ember jelenlétében kijelentette, hogy *„a jegyző kétszer is feljelentette őt, és a rendőrségen hamis tanúvallomást tett.”*

Döntésében a Járásbíróság ugyan felidézte az Alkotmánybíróság vonatkozó megállapításait, így utalt arra, hogy a testület *„36/1994.(VI.24.) AB határozatában kifejtette, hogy kiemelt alkotmányos érdek az állami és a helyi önkormányzati feladatokat ellátó szerv és személyek tevékenységének nyilvános bírálhatósága, valamint az hogy a polgárok bizonytalansága, megalkuvás, félelem nélkül vehessenek részt a politikai és társadalmi folyamatokban, a közéletben.”* Azonban ehhez sietett hozzátenni azt is, hogy *„a vádlott bejegyzéseiben a jegyző hivatali működésére vonatkozóan olyan kifejezéseket használt azonban, melyek meghaladják a véleménynyilvánítással kapcsolatos alkotmányos jogok*

⁶¹ A birosag.hu keresőjében hivatkozási száma: B.226/2012/22.

gyakorlását. Ezen kijelentések az objektív társadalmi értékítélet alapján olyan kifejezéseknek ítéltetők meg, mely a jegyző emberi méltóságának sérelmével is járt, hiszen őt a vádlott rasszistának, bűnpártolónak nevezte. Ezen kifejezések a bírálathoz elengedhetetlenül nem szükségesek, már a becsületérzést sértik.” A bíróság mindezt azzal is kiegészítette, tekintettel arra, hogy a vádlott korábban büntetőfeljelentést, illetve a közigazgatási hivatal felé a jegyzővel szembeni bejelentést nem tett, így nincsen szükség a valóság bizonyítására.

A Járásbíróság ítélete azt nem vitatja, hogy véleménynyilvánítás történt, azt azonban büntetendőnek találja, tekintettel arra, hogy sértette az egyéni becsületet. Nem csupán azt mulasztotta el a bíróság figyelembe venni, hogy a véleményszabadság és a tényállítások büntetőjogi értékelésekor eltérő mércéket szükséges érvényesíteni, de valójában nem mérlegelte azt sem, hogy a jegyző helyi közszereplő-e, a közfoglalkoztatott által felvetett problémák pedig a helyi közvéleményt érdeklő közügyekre vonatkoznak-e. Az eset jól példázza a bírói gyakorlat azon ágát, amikor az AB határozatra való utalás megtörténik ugyan, azonban annak semmilyen valós hatása nincs a tényállás elbírálásra, mintegy díszítőelemként funkcionál.

3.2 Direkt ellenállás

Direkt ellenállásnak azt az attitűdöt nevezem, amikor az eljáró bíróság nyilvánvalóan érzékeli, hogy az előtte fekvő ügyben releváns alapjogi szempontok is felmerülnek, azonban azokat tudatosan negligálja. Vagy az alapjogi szempont explicit tagadásával, vagy implicit módon úgy, hogy az erre való utalást az okfejtésében mellőzi, történik meg az alkotmányos mércék szándékolt figyelmen kívül hagyása.

Az utóbbi esetkört szemlélteti a „buta rendőrök” – ügy.⁶² Ebben az ítéletben a Kúria fel sem hívja az Alkotmánybíróság érvelését a saját okfejtésében. Mivel azt alaptalan volna feltételezni, hogy a Kúria nem ismeri az alkotmányos gyakorlatot, ezért inkább az valószínűsíthető, hogy az emberi jogi érvelés direkt elutasítása lehet a valós indok. Az ügy tényállása szerint az intézkedés alá vont, tilosban parkoló gépjármű tulajdonosa észlelve a rendőrök tevékenységét ezt kiabálta: „[e]hhez értetek, ezt tudjátok csak, 8 általános iskolával rendelkező, buta rendőrök, kommunista hazugok vagytok, mint Gyurcsány. Nem én vagyok a rasszista, hanem ti vagytok, mivel még a melegfelvonulást sem engedtétek. 2006-ban kilőttétek az emberek szemét, erről a szakmáról mondták ki, hogy akik ott dolgoznak, hazugok. Megmondom magukról, az összes rendőr hazug, hazudik mind.”

A Kúria álláspontja szerint fenti kijelentéseivel a terhelt megvalósította a becsületsértés büntetőjogi tényállását, a véleménynyilvánítás szabadságára való hivatkozás pedig azért nem helytálló, mert „[a] vélemény minden esetben az értelemre kíván hatni, ám a „buta, hazug, rasszista” kijelentésekről ez aligha mondható el, ugyanis aki ilyen kifejezéseket használ, az nem az értelemre, hanem az érzelemre gyakorol hatást.” Sajnos a döntés nem jelöli, hogy a Kúria honnan merítette a véleménynek ezt a definícióját. Az mindenesetre elmondható, hogy úgy ugyan lehetne érvelni a konkrét esetben, hogy a terhelt megszólalása nem viszi különösebben előre a közbeszédet – bár kétségtelen, hogy közérdeklődésre számot tartó kérdéseket vet fel – azonban mindenképpen beleilleszkedik az Alkotmánybíróságnak

⁶² A Kúria Bfv.III.54/2013/6.számú végzése.

abba az, egyébként a terhelti védelem által is felhívott, 30/1992. (V. 26.) határozatban kifejtett okfejtésébe, amely szerint a szabad véleménynyilvánítás annak értéktartalmára tekintet nélkül védett, maga a szabad kommunikáció az, amelyre a védelem vonatkozik, függetlenül annak tartalmától. Az inkriminált megszólalást a Kúria – és az alsóbb szintű bíróságok is – nyilvánvalóan értéktartalma szerint minősítették.

Az alapjogi érvelés explicit tagadását példázza az a döntés,⁶³ amelyet a Fővárosi Ítéltábla hozott másodfokon a köztársasági elnök sorkatonai szolgálati idejéből származó anekdoták kapcsán lezajlott bírósági eljárásban. Ebben az esetben teljesen eltérő módon értelmezte az Alkotmánybíróság gyakorlatát az első fokon eljáró Fővárosi Törvényszék és a Fővárosi Ítéltábla. A Törvényszék érvelése, mint azt látni fogjuk, inkább tekinthető „befogadónak” abban az értelemben, hogy az előtte fekvő ügy elbírálása során érvelésében törekszik az alapjogi szempontrendszer érvényesítésére, s ez meg is határozza az ítéletet. Ezzel szemben a másodfok kifejezetten tagadja az alapjogi szempontrendszer relevanciáját.

Az eset apropóját Áder János volt katonatársának interneten közzétett beszámolója adta, amelyben azt állította, hogy a köztársasági elnök 1978-ban sorkatonai szolgálata alatt részegen lövöldözött, és ezért fogdába került. A hírt az Index.hu is átvette. Az emlék megosztásának apropója egy internetes kezdeményezés volt, amelyben levélírók „Kedves Hír TV” – kezdetű üzenetekben osztották meg korábban elkövetett botlásaikat a médiummal, reakcióként az akkor kormánypárti médiumnak az ellenzéki tüntetések résztvevőiről közölt, azok múltbéli „bűneit” feltáró tudósításaira. A köztársasági elnök személyiségi jogainak megsértése miatt indított sérelemdíj iránti pert.

Az első fokon eljáró Törvényszék ítéletében erősen támaszkodott az az Alkotmánybíróság 13/2014. (IV. 18.) számú határozatában közzétett tesztre. A Törvényszék érvelése szerint a közlés vitathatatlanul közéleti vitához tartozott: *„[a] hivatkozott alkotmánybírósági határozat 39. bekezdése alapján a közlések megjelenésének módjára, körülményeire, a közlés tárgyára, kontextusára, a közlést adó médium típusára, a közlés apropóját adó eseményre, az arra érkező reakciókra, a kijelentés tartalmára, stílusára, a közlés aktualitására és céljára figyelemmel arra az álláspontra helyezkedett, hogy mind az I. rendű, mind a II. rendű alperes közlése közügyekben történő megszólalásnak minősül.”* A testület azt is megállapította, hogy a közlés nem volt öncélú, hiszen a köztársasági elnök közszereplő, és a közszereplővé válása előtti tettei is tekinthetők relevánsnak, ha azok kapcsolatba hozhatók jelenkori közéleti megnyilvánulásaival. Mindezek alapján a vitatott megszólalást a Törvényszék olyanként értelmezte, amely a lehető legmagasabb szintű alkotmányos védelmet élvez. A bíróság kitért a sajtószerző eljárásának körülményeire is: *„[a] kifogásolt cikk teljes körűen mutatta be a II. rendű alperes közleményét, valamint azt a társadalmi, politikai közeget, ahol az megjelent, ismertette a ... kormányellenes tüntetőkkel kapcsolatos tevékenységét, a ... blog felhívását és az annak alapján indult ... kampányt. Interjút is közölt a II. rendű alperessel és tájékoztatta az olvasókat arról, hogy a témában megkereste a ...t, ahonnan a cikk megjelenéséig nem érkezett válasz.”* Mindezekre tekintettel a Törvényszék az Index.hu tekintetében a keresetet elutasította. Tekintettel azonban arra, hogy a II. rendű alperes volt katonatárs jóhiszeműsége nem volt megállapítható, a bíróság az ő felelősségét megállapította.

⁶³ Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.20.586/2015/3/II.

A táblabíróság másodfokon eljáró Kizmanné dr. Oszkó Marianne vezette tanácsa azonban megváltoztatta a döntést, elsősorban azért, mert vitatta, hogy a közlés a közügyekhez kapcsolódna, illetve hangsúlyozta azt is, hogy ennek a szempontnak amúgy sem kell jelentőséget tulajdonítani. Érvelésében előadta: *„[a] perben a másodfokú bíróság annak kiemelését tartja szükségesnek, hogy a kereseti kérelem alapján nem egy közéleti vitához kapcsolódó kérdésben kellett állást foglalni, hanem azt kellett megítélni, hogy a felperes által kifogásolt közlés megfelel-e a valóságnak, vagy az valótlan tényállításnak, illetve a valóságot hamis színben feltüntető közlésnek bizonyult-e. Annak jelentősége nem volt, hogy a sérelmezett közlést a II. rendű alperes milyen célból tette, relevanciával az bírt, hogy a II. rendű alperes a felperesre vonatkozó olyan tényállítást tett, amely valótlanak bizonyult.”* A táblabíróság továbbá előadta, hogy mivel a *„leírt közlések nem egy szabadon vitatható közéleti vita részét képezik”*, ezért nem szükséges annak vizsgálata sem, hogy az összeütköző alapjogok közül melyik élvez elsőbbséget, illetve azt is leszögezte, hogy mivel *„a felperest érintő közlések nem minősültek közéleti vitának, fel sem merülhet a sajtószabadsághoz fűződő jog sérelme”*.

Ez nyilvánvalóan hibás érvelés, részben körben forgó mivolta miatt, de főleg azért, mert nem bírói mérlegelés kérdése, hanem ténykérdés az, hogy minden olyan esetben felmerül a sajtószabadság problémája, amikor médiafelületen megjelenő közlésről kell döntést hozni. Az alapjogi szempontok minden ilyen esetben relevanciával bírnak. Nem derül ki a bírói érvelésből az sem, hogy az ország egyik legfontosabb közszereplőjéről szóló kijelentés, amely közzététele idején szoros kapcsolatban volt a közvéleményt aktuálisan foglalkoztató kérdésekkel, miért ne kapcsolódna a közügyek szabad vitatásához, mint ahogyan azt a táblabíróság meglehetősen arbitrárius módon kinyilatkoztatta. Az egészen nyilvánvaló, hogy a táblabíróság ismerte a vonatkozó alkotmánybíróági esetjogot, hiszen az azon nyugvó érvelések a periratok között, és az alperesek védői érvelésében megjelenik. Sőt, azt mintaszerűen alkalmazta az első fokon eljáró Törvényszék. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a másodfokon eljáró bíróság keze meg lett volna kötve az egyedi döntés tekintetében: mivel az Index.hu az elnöki hivatal megkeresését követően néhány órán belül közölte az írást, nem várva be annak válaszát, az alapjogi szempontok mellett is vitatható lett volna, hogy a médium mennyiben járt el az elvárható gondossággal.

Az alkotmánybíróági gyakorlatból leszünderhető jogelvekkel szemben a bírói gyakorlatban esetenként tetten érhető szándékolt rezisztencia indokainak feltárásához jelen tanulmány keretein túlmutató további, elsősorban jogszociológiai jellegű vizsgálódásra volna szükség. Így pl. annak felderítésére, hogy a Fővárosi Ítéltábla előtti más sajtóperekben megjelentek-e érdemben alapjogi szempontok, illetve, hogy az egyes tanácsok hogyan viszonyulnak ehhez a kérdéshez. Így lehetne a tendenciákra vonatkozó következtetéseket is levonni.

3.3 Befogadás

A döntések érdemi elemzése alapján beazonosított harmadik attitűd a rendesbírói gyakorlatban a befogadó álláspont, vagyis amikor az ítélet meghozatala során a bíróság inkorporálja az Alkotmánybíróóság által kidolgozott szempontrendszert, azt nem csupán

hivatkozza, de a releváns érveket, teszteket alkalmazza, s ez érdemben kihat az ügy eldöntésének mikéntjére.

Így mutatkozik meg az Alkotmánybíróság újabb döntéseinek orientáló hatása a Veszprémi Törvényszék egyik közelmúltbeli döntésében.⁶⁴ A felperes miniszter az alperes agrárpolitikus ellen indított személyiségi jog megsértésének megállapítása és sérelemdíj megfizetése iránti keresetet, mivel az alperes online felületen közleményt jelentetett meg az alábbi szöveggel: „A 410 millió Ft közvagyonot eltőzsdéző felperes neve(1) arra büszke, hogy hazánkban hamarosan megszűnik az állattartás? Arra büszke, hogy megszűnnek az agráriumban a legális munkahelyek? Ha a brókerkormány minisztere az országot járva nem csak pörköltet enne ...”

A Törvényszék döntésében értelmezte az Alkotmánybíróság újabb határozatait, illetve az alábbiak szerint alkalmazta az azokból kiolvasható tesztet: „Az Alkotmánybíróság a 13/2014. (IV.18.) AB határozatában felvázolta azokat a szempontokat is, amelyeket irányadónak tekint a közéleti viták során elhangzó és a közügyeket érintő tényállítások és értékítéletek megkülönböztetéséhez, szem előtt tartva a 7/2014. (III.7.) Alkotmánybírósági határozat indokolásában is kifejtetteket. Álláspontja szerint a nyilvános közlés megítélése során elsőként arról szükséges dönteni, hogy az adott közlés a közügyekben való megszólalást, közérdekű vitában kifejtett álláspontot tükröz-e, vagyis a közügyek szabad vitatásával áll-e összefüggésben. Ennek megítéléséhez pedig elsődlegesen a közlés megjelenésének módját, körülményeit és a vélemény tárgyát, kontextusát szükséges figyelembe venni. Így a közlést érintően vizsgálni kell a médium típusát, a közlés apropóját adó eseményt, illetve az arra érkező reakciókat és az adott közlésnek ebben a folyamatban játszott szerepét. További szempontként szükséges értékelni a kijelentés tartalmát, stílusát, illetve a közlés aktualitását, valamint célját. Amennyiben e körülmények értékelésével az állapítható meg, hogy a közügyek szabad vitatását érinti, úgy a közlés automatikusan a vélemény-nyilvánítási szabadság nyújtotta magasabb szintű oltalmat élvezi. Az ilyen közlés ugyanis a közhatalom és a közhatalmat gyakorlók ellenőrizhetőségének egyik legfőbb garanciája, amely egy plurális alapokra épülő társadalom demokratikus és nyílt működéséhez nélkülözhetetlen követelmény.”

Mindennek megfelelően a bíróság a teszt elvégzését követően úgy foglalt állást, hogy a megjelent írás a közvéleményt érintő témákra reagált, a közlések önkényesnek nem tekinthetők, hiszen mindegyiknek van ténybeli megalapozottsága. Azzal összefüggésben, hogy az állítások tényállásnak vagy értékítéletnek minősülnek-e, a Törvényszék felhívta a figyelmet arra, hogy az egyes kitételek kiragadott értékelése helyett azok kontextusban történő elbírálására van szükség, amelynek alapján megállapította: „az alperesi nyilatkozat vitatott részleteinek egyike sem tekinthető tényállításnak, hanem mindkettő értékítéletnek minősül, mivel a teljes szöveg kontextusának értelmezése alapján nem tartalmaznak olyan konkrétumot, amelynek igazságtartalma igazolható, ellenőrizhető lenne.” A vitatott kijelentéseket egyenként is értékelve a bíróság rámutatott, „a perbeli nyilatkozatban szereplő, „410 millió Ft közvagyonot eltőzsdéző” kifejezés a túlzó tartalom nélkül az ellenzéki párt agrárpolitikusának azon értékítéletét tartalmazza, hogy a felperes nem gazdálkodott jól az általa felügyelt minisztérium vagyonával.”

⁶⁴ Veszprémi Törvényszék 5.P.20.728/2015/6.

A bíróság az Alkotmánybíróság újabb gyakorlatát úgy értékelte, mint amely politikai-közéleti vonatkozásban tágra nyitotta a véleményszabadság határait. Talán érdemes hangsúlyozni, hogy az AB újabb döntései valójában nem tágította a véleményszabadság alkotmányos határain, mindössze annyi történt, hogy a testület az eddigieknél is precízebben, szinte sorvezetőszerűen dolgozta ki a rendes bíróságok számára az alkalmazandó teszteket.

4. Összefoglalás

A tanulmány felderítette a kommunikációs jogok szempontjából a rendes bírói joggyakorlatban legnagyobb jelentőséggel bíró alkotmánybírósági határozatokat. Leszűrhető, hogy ezek mindegyike az egyébként meglehetősen szerteágazó jogcsalád egy szűkebb szegletére, a véleményszabadság, ezen belül is különösen a közéleti megszólalások szabadságának kérdéskörével van összefüggésben. A 2012. utáni alkotmánybírósági gyakorlatból az öt meghatározó döntés közzé három került be, amelyből kettő az Abtv. 27. §-a szerinti panaszeljáráásban született. Tehát a panaszügyek eredményeinek adaptálására a rendesbírói gyakorlat – legalább formálisan – nyitott. Az adatbázisból kinyert adatok vizualizálása azt is megmutatta, hogy az AB döntéseinek hivatkozási gyakorisága a kapcsolódó rendes bírósági joggyakorlatban hirtelen emelkedett meg 2010-t követően, 2012-ben „ért a csúcsra”, majd évről évre újra visszaesett. Ennek a hirtelen változásnak az indokai nem tisztázottak.

A legfontosabb öt alkotmánybírósági határozat áttekintése azt mutatja, hogy a testület újabb gyakorlata, különösen a panaszügyben született döntések ugyan tartalmi értelemben nem definiálták újra a véleményszabadság kereteit, azonban a korábbiaknál jóval egyértelműbb, könnyebben alkalmazható teszteket tartalmaznak. Ez magyarázhatja azt is, hogy miért váltak ennyire gyorsan népszerűvé a bírói joggyakorlatban

A bírósági ítéletek tartalmi vizsgálata alapján leszűrhető, hogy a véleményszabadsággal kapcsolatba hozható ítéletekben a bírói testületek jellemzően három attitűdöt követnek. Burkolt ellenállás esetén az eljáró bíróságok feltehetően ismerik a releváns alkotmánybírósági esetjogot, esetleg az arra való hivatkozás mintegy díszítőelem gyanánt meg is jelenik az ítéletben, azonban az alapjogi szempontrendszer érdemben nincsen hatással az ügy elbírálására. Feltehető, hogy ilyenkor az eljáró bíróság bizonytalan az alkotmányos mércét illetően, ezért az Alkotmánybíróság újabb, pontosító döntései, a panaszügyekben kidolgozott egzaktabb tesztek nyomán ez az attitűd várhatóan visszaszorul majd. A második azonosított attitűd a direkt ellenállás, amelynek mélyebb, jogszociológiai indokai lehetnek. Ezeknek feltárására jelen kutatás keretein belül nem volt lehetőség, azonban amíg a pontos indokok napvilágra nem kerülnek, nem várható ennek a magatartásformának az „eltűnése” sem. A harmadik attitűd a végső soron alapjogi szempontból szemlélve kíváncsú: a befogadás attitűdje. Ezekben az esetekben az alapjogi érvelés nem csupán megjelenik a döntésben, de az AB által kidolgozott tesztek alkalmazása érdemben kihat az ügy elbírálására.

Szilágyi Emese

1. sz. melléklet: Az öt határozat hivatkozása éves bontásban a rendes bíróságokon

30/1992 (V. 26.) AB határozat

Bíróság	Hivatkozások száma / év						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Legfelsőbb Bíróság/Kúria	2			4	3		
Fővárosi Ítéltábla	11	1	23	47	21	19	9
Debreceni Ítéltábla	1			1		1	1
Pécsi Ítéltábla				3		1	1
Szegedi Ítéltábla					1	2	2
Győri Ítéltábla					1		
Fővárosi Törvényszék	5	7	47	21	22	13	1
Tatabányai Törvényszék		1					
Szombathelyi Törvényszék							
Budapest Környéki Törvényszék			1			1	
Pécsi Törvényszék			1		1		
Kecskeméti Törvényszék						1	
Gyulai Törvényszék						1	
Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság						1	
Nyíregyházi Járásbíróság							1
Összesen	19	9	72	76	49	40	15

Forrás: Saját szerkesztés

36/1994 (VI. 24.) AB határozat

Bíróság	Hivatkozások száma / év						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Legfelsőbb Bíróság/Kúria	2		1	12	14	10	3
Fővárosi Ítéltábla	21	1	30	71	47	34	11
Debreceni Ítéltábla	3	1		4	3		2
Győri Ítéltábla					1	2	2
Pécsi Ítéltábla				5	3	1	
Szegedi Ítéltábla			1		5	2	3
Fővárosi Törvényszék	5	9	66	47	25	7	1
Budapest Környéki Törvényszék			4	2	1	3	1
Debreceni Törvényszék		3	1			3	
Egri Törvényszék			3	2			
Győri Törvényszék	1		2				
Gyulai Törvényszék						2	
Kaposvári Törvényszék				1			
Kecskeméti Törvényszék						1	
Miskolci Törvényszék			1	2		1	
Nyíregyházi Törvényszék			1		1	1	
Pécsi Törvényszék					1		

Szegedi Törvényszék						1	
Székesfehérvári Törvényszék			3				
Szekszárdi Törvényszék		1					
Szolnoki Törvényszék					1	1	
Szombathelyi Törvényszék		1	1	1		1	
Tatabányai Törvényszék		2					
Veszprémi Törvényszék					1	3	1
Békéscsabai Járásbíróság	1						
Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság						1	
Nyíregyházi Járásbíróság							1
Pesti Központi Kerületi Bíróság		1	1				
Siófoki Járásbíróság			1				
Tiszaújvárosi Járásbíróság				1			
Összesen	33	18	114	151	103	74	25

Forrás: Saját szerkesztés

7/2014 (III. 7.) AB határozat

Bíróság	Hivatkozások száma / év		
	2014	2015	2016
Kúria	3	1	4
Fővárosi Ítéltábla	1	4	3
Debreceni Ítéltábla			2
Győri Ítéltábla		1	2
Pécsi Ítéltábla	2		
Szegedi Ítéltábla	1	1	
Fővárosi Törvényszék		4	
Debreceni Törvényszék		3	
Gyulai Törvényszék	1	2	
Szombathelyi Törvényszék		1	
Veszprémi Törvényszék		2	
Összesen	9	19	11

Forrás: Saját szerkesztés

13/2014 (IV. 18.) AB határozat

Bíróság	Hivatkozások száma / év		
	2014	2015	2016
Kúria			
Fővárosi Ítéltábla		2	2
Debreceni Ítéltábla			
Győri Ítéltábla		1	4
Pécsi Ítéltábla			
Szegedi Ítéltábla	1		

Fővárosi Törvényszék	8		
Miskolci Törvényszék	1		
Veszprémi Törvényszék	3	1	
Nyíregyházi Járásbíróság		1	
Összesen	1	15	8

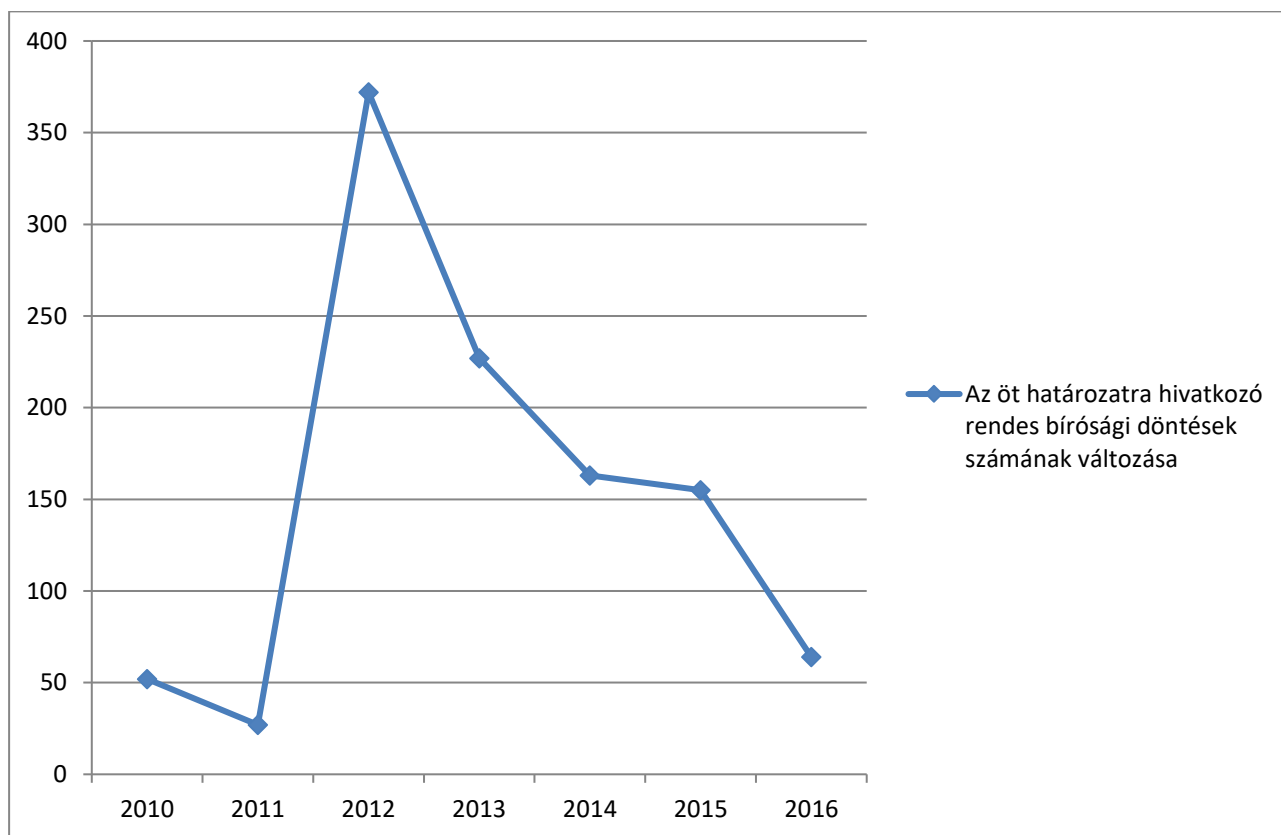
Forrás: Saját szerkesztés

28/2014. (IX. 29.) AB határozat

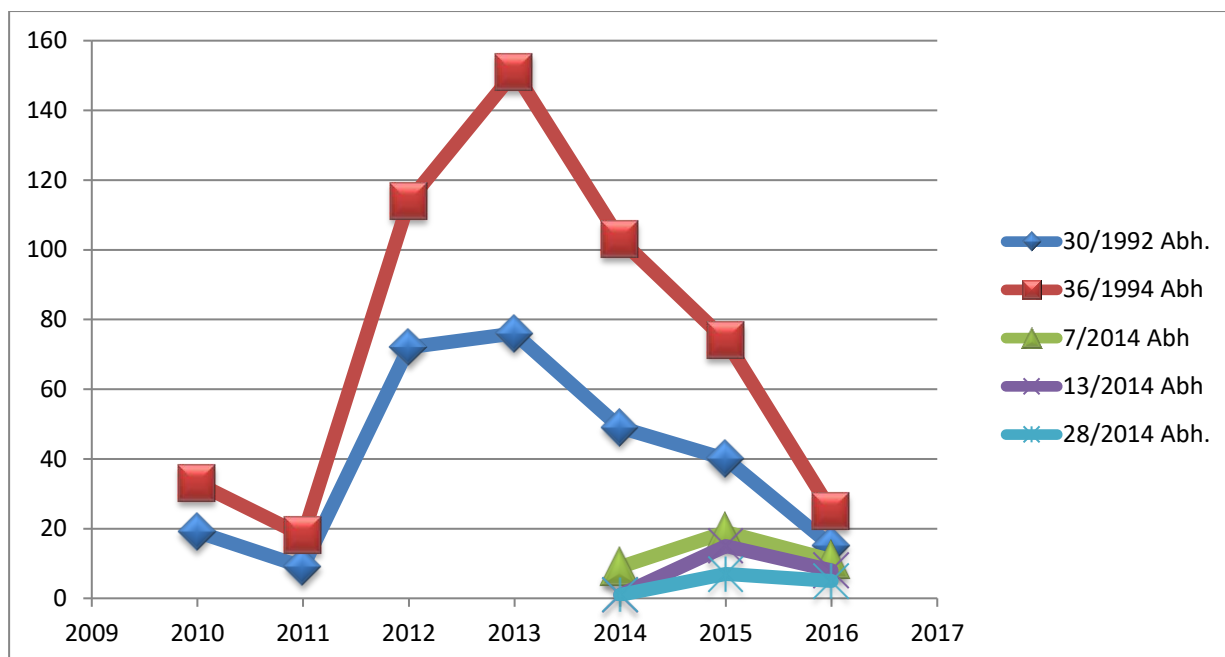
Bíróság	Hivatkozások száma / év		
	2014	2015	2016
Kúria		1	3
Fővárosi Ítéltábla		5	1
Debreceni Ítéltábla			1
Győri Ítéltábla			
Pécsi Ítéltábla			
Szegedi Ítéltábla			
Fővárosi Törvényszék	1		
Debreceni Törvényszék		1	
Összesen	1	7	5

Forrás: Saját szerkesztés

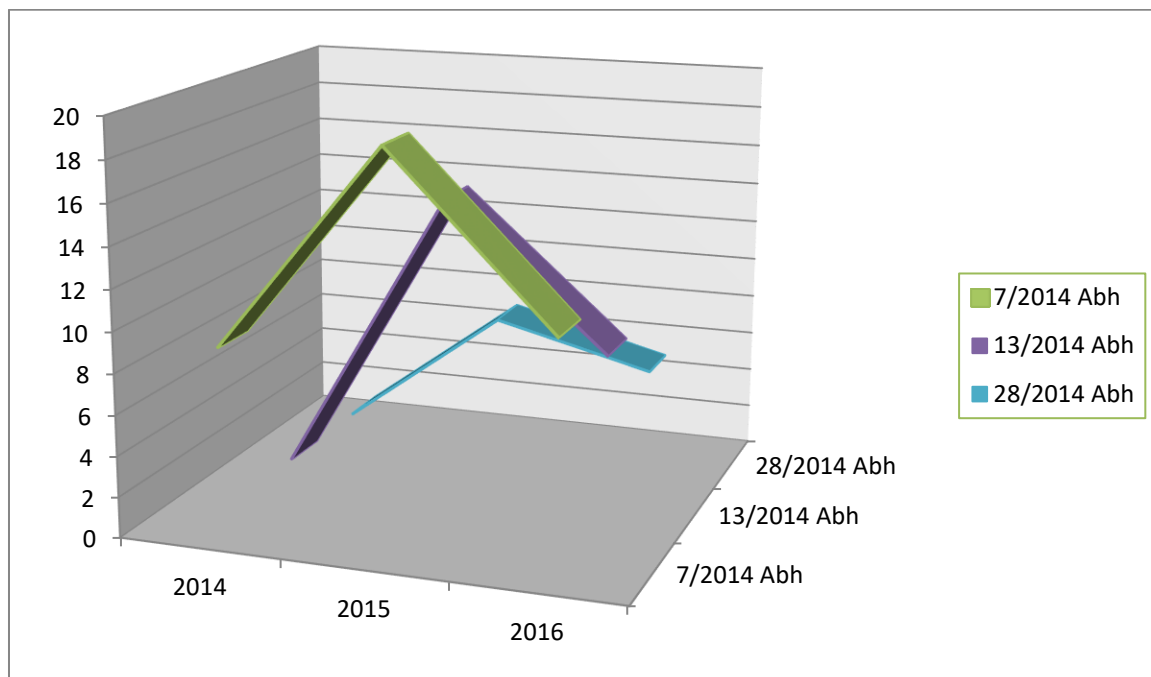
2. sz. melléklet: Az öt határozatra hivatkozó rendes bírósági döntések számának változása

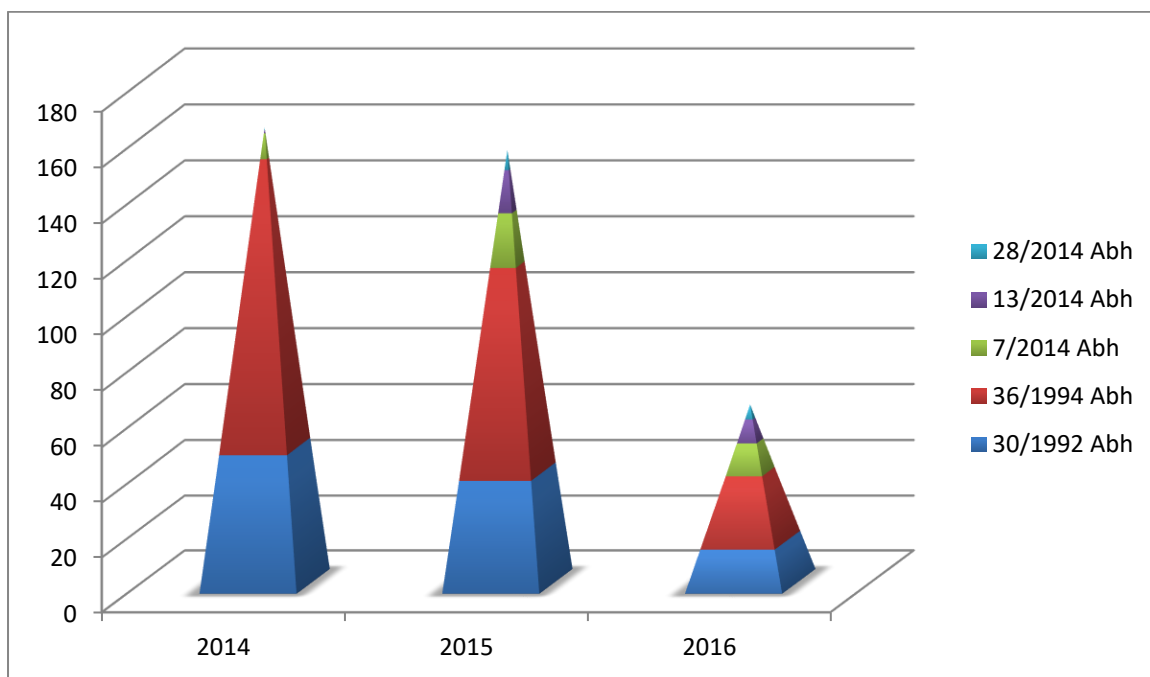
3. sz. melléklet: Az egyes Alkotmánybírósági határozatra hivatkozó rendes bírósági döntések számának változása

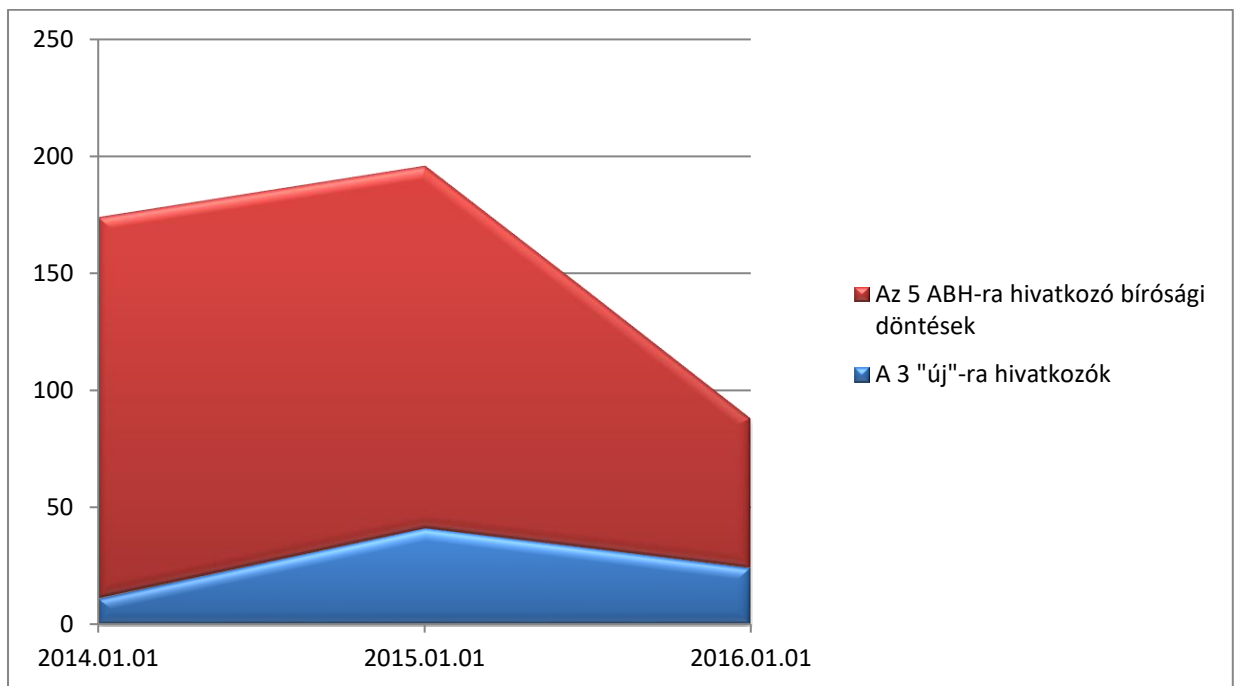
4. sz. melléklet: A három „új” alkotmánybírósági határozatokra hivatkozó bírósági döntések számának változása

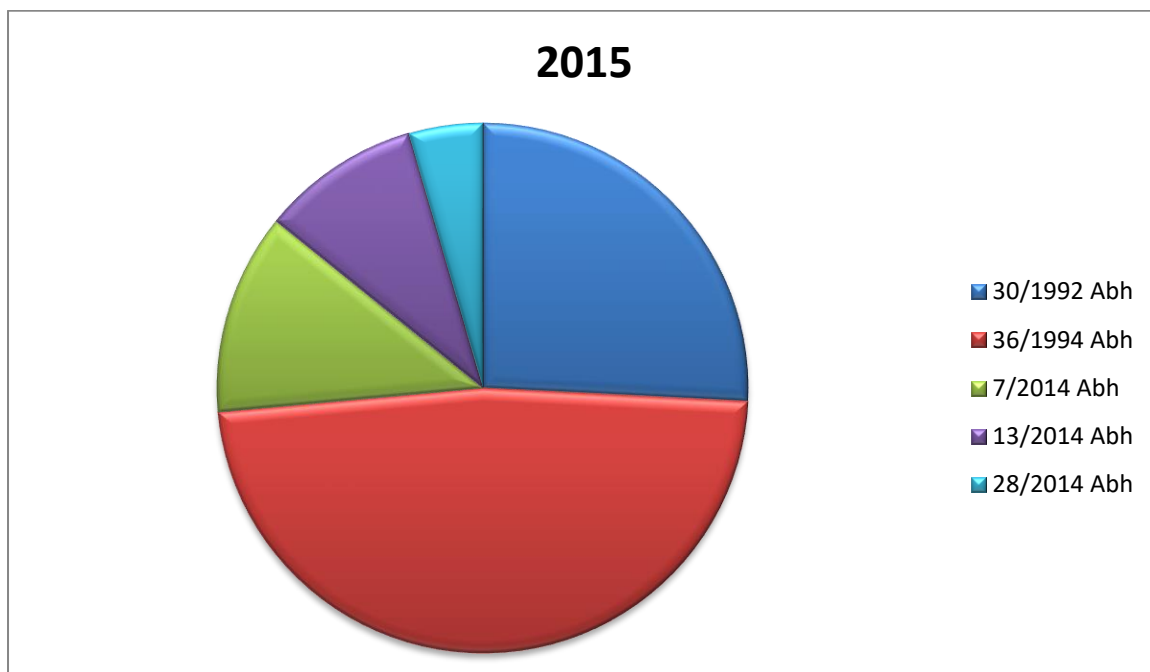
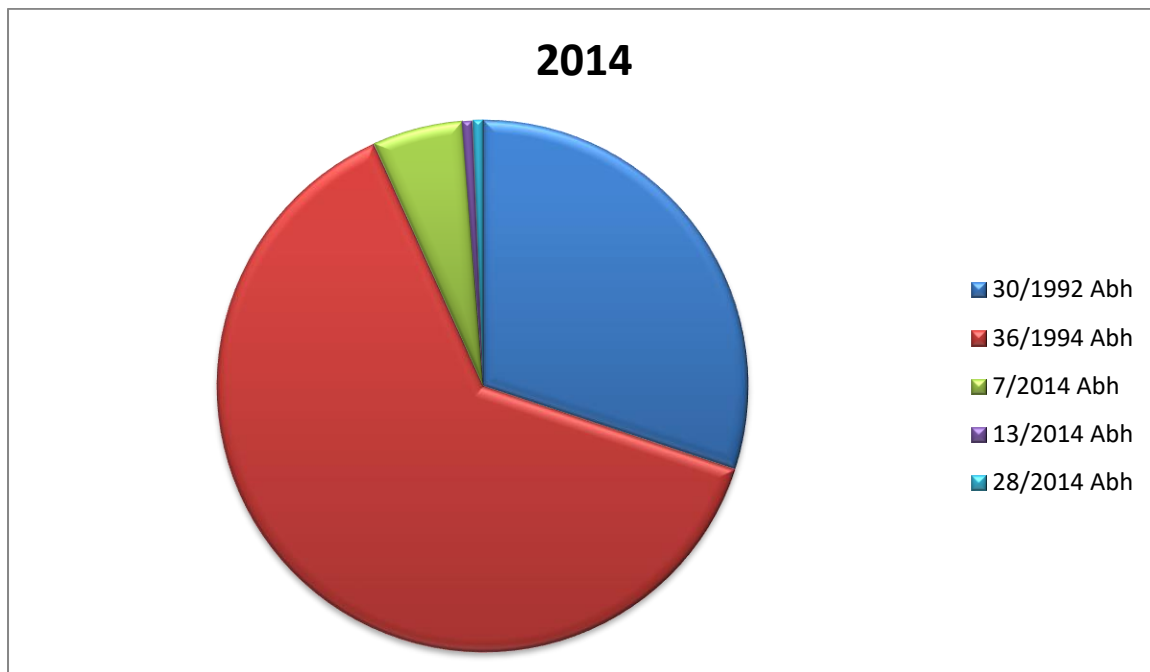
5. sz. melléklet: Az egyes AB határozatokra hivatkozó döntések egymáshoz viszonyított aránya az öt alkotmánybírósági határozatra hivatkozó bírósági döntések számának alakulására tekintettel

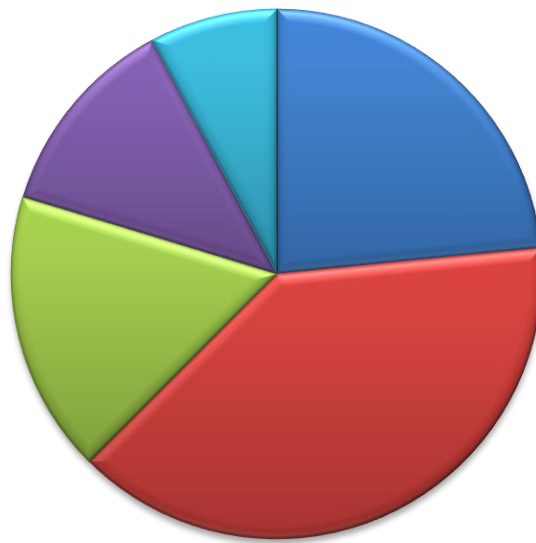
6. sz. melléklet: A 3 „új” határozatra hivatkozó döntések arányainak alakulása az öt döntésre hivatkozó összes döntés tükrében 2014-2016 között

7. sz. melléklet: Az egyes AB határozatok hivatkozottságának egymáshoz viszonyított arányának változása 2014 – 2016 között

2016

- 30/1992 Abh
- 36/1994 Abh
- 7/2014 Abh
- 13/2014 Abh
- 28/2014 Abh

©Szilágyi Emese, MTA TK

MTA Law Working Papers

Kiadó: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

Székhely: 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.

Felelős kiadó: Rudas Tamás főigazgató

Felelős szerkesztő: Körtvélyesi Zsolt

Szerkesztőség: Hoffmann Tamás, Kecskés Gábor, Körtvélyesi Zsolt, Szilágyi Emese

Honlap: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

E-mail: mta.law-wp@tk.mta.hu

ISSN 2064-4515